

Polismuseet

**ARBETS-
MATERIAL**

Noomi Riedel

**VI OCH DOM – ETT ARBETSMATERIAL OM HATBROTT
OCH ALLA MÄNNISKORS LIKA VÄRDE**

VI OCH DOM

Fördomar och negativa attityder mot andra skapar ofta ett "vi" och ett "dom". Vi är de normala, medan "dom", de andra, blir syndabockar. De kan ses som annorlunda, avvikande och ibland hotfulla och de kan få skulden för sådant som är dåligt i samhället. På så sätt stärks den egna självkänslan och självförtroendet. Det är lättare att kritisera andra än sig själv. Och man slipper se sina egna, eller den egna gruppens, negativa egenskaper. Så fungerar det i de flesta kulturer.

Alla människor har fördomar. Fördomar bygger ofta på starka känslor. Det gör dom väldigt livskraftiga och svåra att komma åt. En fördomsfull person kan uppleva sig själv som fullständigt normal. Hen kan själv känna sig utsatt för fördomar.

Reflektera!

Vad betyder Vi och Dom för dig?

Kan det betyda olika i olika sammanhang?

Kan man tillhöra Vi-gruppen i ett sammanhang men Dom-gruppen i ett annat?

Vilka kan räknas som Vi och Dom i vårt samhälle i dag?

Finns det Vi och Dom i din stad, där du lever? I din skola?

Hur kan indelningen i Vi och Dom fungera som en grogrund för hat och hatbrott?

Noomi Riedel

HATBROTT

Hatbrott är när någon begår ett brott mot en eller flera personer, bara för att de tillhör en viss grupp. Det kan vara grundat på hudfärg, nationalitet eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet, det vill säga transpersoner.

Hatbrott är ett allvarligt brott, just för att det bottnar i fördomar och attityder som tvingar andra att leva i otrygghet och ohälsa. Hatbrott påverkar hela vårt samhälle och våra möjligheter att leva tillsammans. Domstolarna kan därför döma ut extra stränga straff för sådana brott, den så kallade straffskärpningsregeln. Ett brott med hatmotiv kan alltså ge strängare straff än samma brott utan hatmotiv.

Hatbrott är allvarliga därför att de drabbar dig som person, din identitet. Det är inte så att du befann dig på fel plats vid fel tillfälle, något som kan hända vid "vanliga" brott. Du har drabbats just för att du är den du är. Och det gör dig mer rädd och otrygg än om det hade varit ett annat brott du utsattes för.

Typer och (stereo)typer

De flesta av oss skapar ofta väldigt förenklade bilder av en person, ett folk eller en hel kultur. Vi gör det för att skapa ordning i vår egen verklighet. Men vi gör det också – mer eller mindre omedvetet – för att ge oss själva makt över sådant som vi anser vara utanför den egna normen. Vi skapar stereotyper.

Vi gör det därför att de flesta samhällen och grupper "behöver" avvikare. Det stärker den egna sammanhållningen. Men flera studier visar att all slags indelning i stereotyper leder till fördomar och generaliseringar. Det kan också försämra relationen både mellan grupper och mellan personer.

Reflektera!

Varför tror du att just dessa faktorer/grupper är extra skyddade av lagen?

Kan vem som helst utsättas för ett hatbrott?

Finns det andra grupper eller faktorer som också borde skyddas eller betecknas som hatbrott?

På vilket sätt kan stereotyper och generaliseringar leda till hatbrott?

Vad finns det för stereotypa bilder och förutfattade meningar om den grupp du tillhör?

Stämmer några fördomar in på dig eller människor som bor i ditt område?

HATET

Hatet kan se ut på olika sätt. De flesta hatbrott begås av en person som är obekant för offret. Hot och ofredanden är vanligare än grova våldsbrott. Andra vanliga brottstyper är skadegörelse, klotter och ärekränkning. Det vanligaste är att brotten sker på:

1. Allmän plats, 2. Hemmet, 3. Internet, 4. Offentliga transporter.

ELSA

Noomi Riedel

Jag och min flickvän Elvira
går och håller varandra i handen
i stadsparken i Lund.
Plötsligt ropar någon
"Vad fan gör ni här?"
Ett gäng tjejer går emot oss,
frågar om vi är lesbiska,
och konstaterar
att det är jävligt äckligt
och att vi ska försvinna därifrån.
Elvira skriker till tjejgänget
att de kan dra därifrån själva.
Sen sägs inget mer.
Hon får ett knytnävslag i ansiktet.
Jag blir nersparkad.
Sedan försvinner de lika fort.
Det behövs inte mer än några minuter
för att plocka ner en nykär tonåring
från ett moln och förändra
dennes rörelsemönster
för flera år framöver.

Reflektera!

Vilken faktor riktar sig kränkningarna och våldet mot i den här berättelsen?

Vilken typ av fördomar är det som kommer till uttryck?

Vilka konsekvenser kan det få i Elsas och Elviras liv?

Hur kan händelsen påverka Elsas livsmönster?

När jag var yngre gick jag i skolor
där jag var rätt ensam om att vara mörkhyad.
Jag stack ut och därför blev jag mobbad.
Jag vande mig vid att de var trevliga
mot alla utom mig.
Folk som inte kände mig dömde mig ändå.
Det gick många rykten om mig.
Folk hittade på en massa saker.
De sa att jag var ful, att jag var en hora.
De kallade mig n-ordet.
De gillade inte mina rastafälator.
Jag var fel enligt dem.
När jag gick i åttan blev jag misshandlad
i skolan av fem elever som gick i nian.
Plötsligt gav de sig bara på mig.
Det var framför allt en tjej som drev på det hela.
Hela skolan stod och såg på
när de misshandlade mig.
Lärare såg vad som hände, men ingen gjorde
egentligen så mycket för att ingripa.
När jag gick i nian ett par år senare,
träffade jag tjejen som hade drivit på mest.
Hon bad om ursäkt för det hon gjorde mot mig.
Det kändes trots allt bra.

EMELIE

Noomi Riedel

Reflektera!

Vilken faktor riktar sig kränkningarna och våldet mot i den här berättelsen?

Vilken typ av fördomar är det som kommer till uttryck?

Vilka konsekvenser kan det få i Emelies liv?

Hur kan händelsen påverka livsmönstret?

DAVID

Jag blir kränkt nästan varje dag i skolan, både av elever och lärare. "Jävla zigenare."

"Du har inget land."

"Det var bra att Hitler dödade er."

Ord som inte går att beskriva. Det är hårdare nu än när jag var yngre. Nu förstår jag också vad orden betyder.

Det är klart jag blir arg. Ibland berättar jag för lärare om vad som händer, men många gånger gör de inget åt saken. Det är inte så roligt. Jag skulle vilja att lärarna hjälpte till lite bättre och brydde sig lite mer.

Man vänjer sig efter ett tag med kränkningarna.

Man slutar känna efter, man bara går därifrån.

Många unga romer som jag känner vill dölja sin identitet, men inte jag.

Jag vill ha kvar min identitet och visa att jag är rom och att jag kan göra något med min framtid.

MARTIN

För ett par år sedan satt jag i en trappa på skolan och vilade mig. Jag var försenad till en lektion och ville inte gå in. Då kom en lärare fram till mig och sa åt mig att gå in på lektionen.

Jag sa att jag skulle göra det när jag hade vilat klart.

Då sa hon "Du kommer ändå inte bli något när du blir stor – du kommer att leva på mig."

Först förstod jag inte vad hon menade, men när jag berättade om det för min kompis, förstod jag vad hon faktiskt hade sagt.

Jag försökte att inte ta åt mig. Om jag hade sagt något till någon annan lärare hade de nog ändå inte trott mig.

DAVID OCH MARTIN

Det är få som visar civilkurage. Folk står bara och tittar på när det händer. På ett sätt är det tur att vi bor i Malmö. Hade vi bott någon annanstans i en mindre stad hade det förmodligen blivit ännu värre.

DAVID & MARTIN

Noomi Riedel

Reflektera!

Vilken faktor riktar sig kränkningarna och våldet mot i den här berättelsen?

Vilken typ av fördomar är det som kommer till uttryck?

Vilka konsekvenser kan det få i Davids och Martins liv?

Hur kan händelsen påverka livsmönstret?

DE ANDRAS TYSTNAD

Han närmar sig henne med bestämda steg: "Ta av dig den där".
I samma stund kastas hon tillbaka till minnen av liknande händelser. Män som vrålar, män som vill tvinga av henne kläder, män som hatar kvinnor. "Hallå, muslimjävel, förstår du inte svenska?".
Hans röst ekar över området. Hon tänker: varför är det ingen som reagerar?
Killen över gatan måste väl höra detta? Kvinnan som rastar sin hund, måste se detta?
Mannen fortsätter närma sig henne. Han tar tag i hennes slöja och rycker med all sin kraft.
Hon försöker mota bort honom med all sin. Till slut knuffar han omkull henne och går därifrån.
Hon ligger kvar, i desperat jakt efter förbipasserade blickar som kan bekräfta att det hände.
Att det inte var en mardröm.

När vi senare sitter i hennes kök och hon återberättar händelsen finns det en sak hon hänger sig kvar vid. De andras tystnad.

Bilan Osman, journalist och föreläsare.

Reflektera! Varför kan de andras tystnad, som skribenten beskriver, göra ont för en utsatt?
Varför väljer man att inte gripa in?
Vad hade du gjort om du sett denna situation?
Hur kan man ingripa utan att riskera att råka illa ut själv?

Tilda Hedengren

NÄTET SOM BROTTSPLOTS

Ett knapptryck bort. Så enkelt är det att begå brott på nätet. Det går att hota och kränka andra utan att avslöja vem man är. Tröskeln är låg, och det går fort att skriva och publicera. Motparten är osynlig. Missförstånd blir vanligare. Konflikter trappas upp, tonläget blir högre. Allt för att nå igenom mediebruset.

”Det var ingen stor grej, bara en text”, säger den som kränker. Men det som den personen inte upplever som särskilt allvarligt kan få allvarliga konsekvenser för andra.

Näthat och hatbrott som sker på nätet är inte samma sak. Det finns kränkningar eller inlägg på nätet som är jobbiga att utsättas för, men som inte är brottsliga. Och det finns sådant som är brottsligt men som inte är hatbrott. Det finns också ”rena” hatbrott.

KRÄNKNINGAR SPRIDS SNABBT

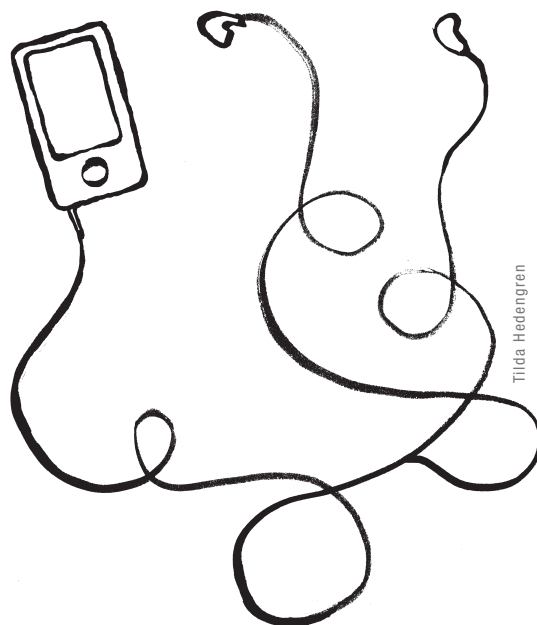
Kränkningar, hot och skvaller är ingenting nytt för vår tid. Men effekten blir starkare genom sociala medier – och problemen större. Ryktesspridning och kränkningar når snabbt oändligt många mottagare. I Göteborg år 2012 ledde ryktesspridningen kring ett Instagramkonto till upplopp vid ett gymnasium. Flera oskyldiga personer blev misshandlade.

Klicka ”like” – och innehållet sprids ännu snabbare. Något som är tänkt för en sluten grupp lever vidare på nätet. Det snappas upp av andra. Det privata är inte längre privat. Men alla är inte medvetna om hur ett enkelt ”like” kan få allvarliga följder. Inte heller att det kan vara en brottslig handling.

ETT HOT MOT DEMOKRATIN

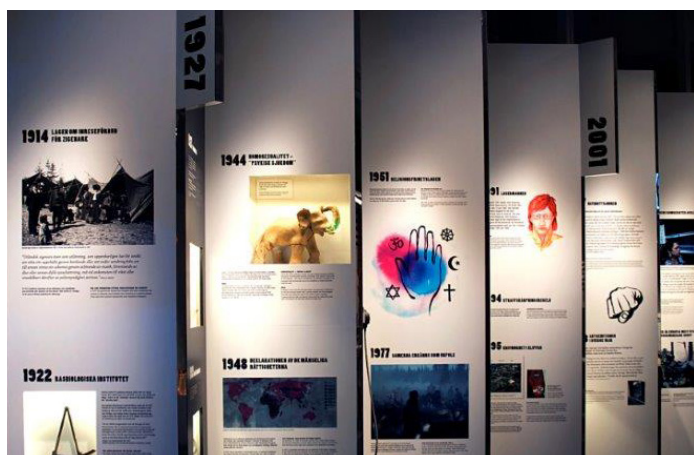
Risken finns att näthat blir något vardagligt. ”Det får man tåla om vill vara med.” I värsta fall kan detta leda till att människor inte vågar visa på nätet vilka de är. De kan lika gärna vara vanliga användare som politiker eller journalister. På sikt är detta ett hot mot demokratin. Ingen vågar ha en öppen kommunikation.

Reflektera! Hur kan nätet utgöra en grogrund för hat?
Hur är tonen på de sociala medier du vistas på?
Hur kan man komma tillrätta med näthat?
På vilket sätt kan näthat vara ett hot mot demokratin?

Tilda Hedengren

NU OCH DÅ – OCH SEN?

Noomi Riedel

Gå in och hämta tidslinjen (pdf) på www.polismuseet.se/Utställningar/VI--DOM---en-utställning-om-hatbrott/Skolmaterial/

Tidslinjen tar upp viktiga lagar, händelser och reformer som på olika sätt har med mänskliga rättigheter, synen på människors lika värde eller hatbrott att göra. Den visar också hur saker förändras med tiden. På 1800-talet var det till exempel olagligt i Sverige att ha sexuellt umgänge med en person av samma kön. 1944 blev det lagligt, men ansågs vara en psykisk sjukdom. 1978 avskaffades den diagnosen och idag är det alltså extra allvarligt att utsätta någon för kränkningar och våld om motivet riktar sig mot den sexuella läggningen. Pendeln har svängt.

Frågor

- Vad var lösdriverilagen?
- Vilket år avskaffades diagnosen transvestism?
- Vilket år infördes religionsfrihetslagen i Sverige och vad innebär den?
- Vad innebar utlänningslagen från 1927?
- Vad är Genèvekonventionen?
- Vad var rasbiologiska institutet och vad var deras syfte?
- När avskaffades tvånget att sterilisera sig för att få byta kön?
- Vad var Lex Åberg?
- Vilket år blev samerna erkända som folk?
- Hur har synen på homosexuella förändrats från 1800-talet fram till i dag?
- Vad innebär artikel 1 i FN:S deklaration om de mänskliga rättigheterna?
- Hur ser det ut i dag? I Sverige? I världen? Åtföljs denna?

Fördjupning Använd nätet och välj en faktor eller grupp som du tror utsätts för hatbrott och ta reda på mer om den.

- Hur har hatet, förtrycket eller diskrimineringen sett ut genom tiderna?
- Hur har situationen förändrats eller försämrats för gruppen genom lagändringar, reformer, samhällssyn med mera?
- Hatbrotten anmäls sällan. Varför det tror du?

VAD SÄGER LAGEN?

Svensk lag tar upp tre olika typer av hatbrott:

Straffskärpningsregeln

Vilket brott som helst kan vara ett hatbrott. Det avgörande är motivet för brottet – att någon medvetet vill kränka en annan person eller en grupp på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, som transpersoner. Sådana brott kan straffas hårdare än brott utan sådana motiv. Straffskärpningsregeln skyddar även personer som representerar olika grupper eller tar upp frågor som berör hatbrott, till exempel politiker och journalister.

Olaga diskriminering

Olaga diskriminering är till exempel om en person på grund av sitt ursprung blir nekad att handla eller få tillgång till en plats eller en tjänst på samma villkor som andra.

Hets mot folkgrupp

Om någon offentligt hotar, förtalar eller kränker en grupp med viss etnisk eller religiös bakgrund kan den personen dömas till böter eller fängelse. Det gäller också den som hotar eller kränker personer på grund av deras sexuella läggning.

Polisen tar emot anmälningar och gör en första utredning av grundbrottet. Om det finns misstankar om att det handlar om hatbrott går utredningen vidare till

...åklagaren, som fortsätter att utreda om det rör sig om ett hatbrott. Finns tillräckligt med bevis, väcker åklagaren åtal. Då går ärendet vidare till

...domstolen, som sedan bedömer om det är "ställt utom allt rimligt tvivel" att gärningspersonen är skyldig till brottet och om han eller hon haft ett hatbrottsmotiv.

Ett problem: Domstolarna skriver sällan i domen vad som orsakar en straffskärpning. Därför saknar vi i dag fullständig statistik över domar i ärenden som rör hatbrott.

POLISENS ARBETE

Anmäla hatbrott

Det är viktigt att anmäla hatbrott. Om brotten inte anmäls syns de inte i statistiken och då "finns inte" problemet. Genom att anmäla hatbrott bidrar du till att vi kan förebygga sådana brott.

Svår utredning

Det är svårt att utreda hatbrott. Domstolen ska kunna bevisa att motivet – drivkraften – bakom en handling är att kränka någon. Samtidigt får domstolen inte äventyra rättssäkerheten för den som är åtalad.

Vissa brott är särskilt svåra att klara upp

Hatbrottsmotiv kan ligga bakom brott som klotter eller skadegörelse. Sådana brott kan vara svåra att klara upp, eftersom det ofta saknas vittnen eller teknisk bevisning. Att utreda våldsbrott är lättare. Därför blir hatbrott med våldsinslag oftare uppkarade än andra typer av hatbrott.

Identifiera motivet

Hatbrott eller inte? Motivet till en konflikt eller ett slagsmål kan vara oklart. Den som blir utsatt för hatbrott kanske själv inte vet att det är ett hatbrott. Och den som begår ett hatbrott kanske nekar till att det är ett sådant brott. Det kan också finnas flera motiv till brottet.

Allt det här måste poliserna ha kunskap om. De måste kunna göra en korrekt bedömning. Det kräver utbildning, kunskap och erfarenhet. Annars kan hatbrottsmotivet passera obemärkt.

Viktigt med information

Polisen måste tydligt visa att man tar offret på allvar. Information är viktig, som till exempel att förklara varför ett fall har blivit nerlagt. Det kan finnas flera orsaker till det. Om inte personen får veta varför, kan hen uppleva att anmälan inte har tagits på allvar. Då sjunker personens förtroende för polisen.

Bra information och en bra hantering från polisens sida kan på sikt leda till att fler vill och vågar anmäla. Och det är dit vi vill komma.

OM DU BEVITTNAR ETT BROTT MED MISSTÄNKT HATMOTIV

Om du bevittnar ett brott, ingrip om möjligt eller ring 112 om situationen är akut (annars 114 14)!

- ☐ Iaktta vad som händer, filma eller fota om du kan.
- ☐ Uppmärksamma så många detaljer som möjligt. Skriv ner dem så snart du kan.
- ☐ Försök att ge ett signalement som gör att polisen kan känna igen gärningspersonen.
- ☐ Lyssna! Vad sägs medan brottet pågår? Kommentarer?
- ☐ Säg till polisen att du är vittne. Vad du sett eller hört kan vara mycket viktigt för polisutredningen.
- ☐ Om du ser något på nätet som kanske är brottsligt, ta en skärmdump och kontakta polisen.

Kom ihåg att det är viktigt att alla vi som värnar om demokrati och alla människors lika rätt står upp för våra medmänniskor och visar att vi är fler än de som hatar!

OM DU UTSÄTTS FÖR ETT PÅGÅENDE BROTT ELLER OM NÅGONTING AKUT HÄNDER, RING 112!

Vill du anmäla ett brott i efterhand, ring 114 14, besök en polisstation eller an-mäl via webben!

- ☐ Om du upplever att du blivit kränkt eller på annat sätt utsatts för ett brott, gör en polisanmälan. Du behöver inte ha klart för dig vad det rör sig om för brott, det får polisen avgöra.
- ☐ Tycker du att det är svårt att anmäla, ta hjälp av någon du litar på eller en organisation som kan vara ett stöd, till exempel RFSL:s brottsofferjour. Du kan också ha rätt till hjälp och stöd från någon som är juridiskt utbildad, ofta en advokat. Mer information får du av den polis du pratar med.
- ☐ Var så tydlig som möjligt i din anmälan. Ange vad som har hänt och vilken relation du har till den som utsatt dig för brott. Berätta varför du uppfattar att just du blev utsatt (till exempel på grund av hudfärg, religion, sexuell läggning). Ju tydligare du är, desto snabbare kan polisen identifiera brott och motiv och börja utreda.
- ☐ Finns vittnen till brottet, lämna deras kontaktuppgifter till polisen. Vad vittnen har sett och hört kan vara väldigt viktigt för att bevisa vad som har hänt.
- ☐ Har brottet hänt på internet, spara en skärmdump på det du uppfattat som brottsligt.
- ☐ Under ett pågående angrepp kan det vara svårt att uppfatta saker omkring. Om möjligt, försök att komma ihåg signalement (utseende, klädsel, dialekt/språk). Vad säger personen till dig, hur sägs det? Försök att komma ihåg så gott du kan och skriv gärna ner vad du minns. Har du möjlighet, fota/filma.
- ☐ Får du skador är det viktigt att en läkare får titta på dem. Polisen tar gärna in journalanteckningar på skador som uppkommit vid brott. Det är också bevis. Har du möjlighet, fota skador själv så snart som möjligt, om inte en läkare gör det.

Kom ihåg att alltid anmäla brott! Ibland känns det som att "inget händer ändå, så det är ingen idé." Varje anmälan som kommer in till polisen registreras och kan bli ett statistiskt underlag. Det visar att det finns ett problem, även om anmälan av olika orsaker läggs ner.

Skulle din anmälan läggas ner, bör du få en förklaring på varför. Kontakta annars handläggaren och fråga! Ett nedlagt ärende betyder inte att polisen inte tror på dig eller att det du säger inte är sant. Det betyder bara att det inte kommer kunna bevisas i en rättegång. Detta kallas rättssäkerhet och är något bra. Man ska inte riskera att dömas för något som inte kan bevisas.